

Senterungdommens Stortingsvalgprogram

2021 - 2025

Senterungdommen

FORORD

Senterungdomen sitt stortingsvalprogram gjev ei heilskapleg oversikt over kva retning vi ønskjer å utvikle norsk politikk i perioden 2021-2025.

Politisk utval har sidan januar 2020 arbeidd for eit best mogleg utgangspunkt når organisasjonen møtast på landsmøtet i november for å vedta kva politikk vi skal gå til val på. Det overordna målet med Senterungdomen sin politikk er å legge til rette for at ein kan leve gode liv i heile Noreg. Løysingar som legg til rette for rettferdig fordeling, klok forvaltning og eit levande folkestyre er gjennomgåande i vår politikk.

Programmet bygger på vårt verdigrunnlag og allereie vedteken politikk, men inneholder også politisk nybrotsarbeid. Løysingane vi presenterer er eit resultat av politiske diskusjonar og innspel frå eigen organisasjon, samt samtalar med eksterne interesseorganisasjonar.

Vi ser fram til viktige politiske diskusjonar og gjennomslag i forbindelse med stortingsvalet i 2021!

Venleg helsing
Politisk utval

Emma Berge Ness (leiar)
Erlend Kvittum Nytrøen (nestleiar)
Sigrid Lien Sagabråten
Marit Kvam
Fredrik Hope
Andrine Hanssen-Seppola
Johanne Neteland
Synne Lerhol

INNHOLDSFORTEGNELSE

Senterungdommen sitt stortingsvalprogram 2021-2025

Innleiing	5
Næringspolitikk	6
Industri	6
Jordbruk	7
Skog	8
Fiskeri og havbruk	8
Olje og gass	9
Reiseliv	10
Mineralnæringa	11
Klima og miljø	12
Klima	12
Miljø	13
Transport og kommunikasjon	14
Infrastruktur	14
Veg	14
Jernbane	15
Fly	15
Kollektivtransport	16
Arbeid og velferd	17
Arbeidslivspolitikk	17
Tillitsreform	17
Velferd	18
Bustadpolitikk	19
Asyl og integrering	19
Økonomisk politikk	21
Helse og omsorg	22
Sjukehus	22
Primærhelsetenesta	22
Psykisk helse	23
Eldreomsorg	23
Ruspolitikk	24
Etiske dilemmaer i helsesektoren	24
Utdanning	26
Barnehage	26
Grunnskule	26
Vidaregående opplæring	27
Høgare utdanning, fagskular og folkehøgskular	28
Barn, familie og likestilling	29
Familie	29
Likestilling	29
Barnevern	30

INNHOLDSFORTEGNELSE

Justispolitikk	31
Beredskap	31
Naudetatar	31
Kriminalomsorga og straff	32
Rettssystemet	32
Kultur	33
Kulturpolitikk	33
Språk- og minoritetspolitikk	33
Mediepolitikk	34
Frivillighet	34
Idrett	35
Utanriks og forsvar	36
Forsvar	36
EU/EØS	36
Internasjonal solidaritet	36
Nordområda	37

INNLEIING

1 Gode liv i heile Norge

2 Vi ser verdien av eit desentralisert Noreg, med gode lokalsamfunn og yrande
3 næringsliv frå nord til sør. Dersom det skal vere mogleg å bygge og bu i heile landet, må
4 staten sikre alle trygge og nære tenester. Uansett kor du bur og kor god råd du har, skal
5 du ha tilgang på grunnleggande tenester som barnehage, skule, lege og sjukeheimar.
6 Velferdsstaten vår er eit felles gode, som alle skal få ta del i. Vi skal ta vare på
7 kvarandre, og det betyr at dei som har mest må bidra mest til fellesskapet.

8 Klok forvaltning

9 Senterungdomen er eit grønt parti som alltid har satt forvaltning i fokus. Den gode
10 husbonden sitt prinsipp om at du skal forvalte jorda slik at ho er i like god eller helst
11 betre stand for neste generasjon er førande for all vår politikk. Vi trur at bærekraftig
12 bruk av våre naturgjevne goder – jorda, skogen, fossane og fisken – er den beste måten
13 å utvikle landet. Det er viktig at norske ressursar kjem det norske folket til gode. Vi vil
14 bruke politikken til å gjere vårt for eit betre Noreg og ei bedre verd i framtida. Noreg
15 kan, og må, gå foran i det grøne skiftet.

16 Maktspreiing

17 Moglegheita til å halde folkevalde ansvarlege for handlingane sine, er sjølve kjernen i
18 folkestyret. Jo kortare veg det er mellom dei som fattar vedtak og dei som vedtaka
19 angår, jo sterkare vert denne ansvarleggjeringa. Senterungdomen ønskjer å
20 desentralisere makt. Vi ønskjer eit tillitsbasert samfunn, der mest mogleg makt vert
21 delegert til dei som er i førsterekka – vere seg lokalpolitikaren, brannmesteren eller
22 læraren. Meir tillit og nærliek, mindre detaljstyring!

NÆRINGSILIV

23 Noreg er avhengige av eit aktivt og variert næringsliv for å skape verdiar,
24 arbeidsplassar og utvikling i heile landet. Det er ein styrke at næringsliv som er basert
25 på naturressursar, etablerer seg rundt naturressursane. Gjennom klok forvaltning av
26 ressursane våre, gjer vi norsk næringsliv til ein motor i det grøne skiftet!

27 Staten skal føre ein aktiv eigarskapspolitikk, slik at vi sikrar råderetten over eigne
28 ressursar. Ein målretta økonomisk politikk er avgjerande for å styre produksjon
29 og fordeling, slik at vi får næringsaktivitet i heile Noreg. Staten må leggje til rette
30 for meir verdiskaping, til dømes gjennom tilskotsordningar for nyskapande initiativ.
31 Norske bedrifter skal få innalands konkurransefortrinn.

32 **Løysingar:**

- 33 • Opprette eit grønt investeringsselskap med minimum 100 milliardar i grunnkapital
34 for utvikling av, og strategiske investeringar i, teknologi- og industribedrifter som
35 baserer seg på grønt, fornybart karbon.
- 36 • Staten skal føre ein aktiv eigarskapspolitikk for å sikre nasjonale interesser og grøn
37 omstilling.
- 38 • Forenkle offentlege støtteordningar, så det vert enklare for bedrifter å
39 skaffe naudsynt utviklingskapital.

40 **Industri**

41 I løpet av 1900-tallet ble Norge et av verdens fremste industriland. De siste årene har vi
42 dreid mer tilbake til å bli en råvareeksporterende nasjon, og i dag har fastlands-Norge et
43 handelsunderskudd på 280 milliarder. Industrien vår står for kun 7 % av norsk BNP. Skal
44 vi klare å bli et nullutslippssamfunn må industrien spille en sentral rolle. Norge trenger
45 en ny, grønn industriell storsatsing.

46 Senterungdommen vil jobbe målrettet for å videreutvikle grønn
47 fastlandsindustri og for at naturressursene våre skal høstes og foredles i Norge også i
48 framtiden. Slik skal vi ta Norge inn i en ny bærekraftig storhetstid, skape
49 arbeidsplasser i hele landet og være et foregangsland i klimaomstillingen. For å klare
50 dette må det store endringer til. Det offentlige må bruke innkjøpskraften sin til å stille
51 klimakrav. Risikofylte industriprosjekter må få mer støtte enn i dag og det må bli mer
52 lønnsomt å investere i fastlandsindustri framfor fossil energi og eiendom.

53 **Løysinger:**

- 54 • Realisere fullskala karbonfangst og lagring ved: Norcem, Brevik og
55 avfalls forbrenningsanlegget på Klemetsrud. Karbonfangstprosjekter skal også
56 inkludere transport og langsiktig lagring av CO².
- 57 • Det skal ikke bygges nye utenlands kabler så lenge slike kabler fører til økte
58 strømpriser i Norge.
- 59 • Sette ned en bredt sammensatt kommisjon som skal fremlegge en nasjonal
60 handlingsplan for nye næringer som skal erstatte olje- og gassindustrien.
- 61 • Etablere en lånegarantiordning for prosjekter i Norge med positiv klimaeffekt i
62 industrien.

- 63 • Etablere et toppindustrisenter for automatisering i industrien.
64 • Etablere en låneneordning for industriprosjekter som kan gi konkuransedyktige lån til
65 prosjekter med høy samfunnsmessig lønnsomhet.
66 • Staten skal aktivt investere i prosjekter med stor klimagevinst i en tidlig fase og
67 sikre bedrifter tilgang på risikokapital for satsing på demoanlegg og pilotprosjekter.
68 • At utbygging av vindkraft på land må vurderes fra sak til sak, og vertskommunen
69 skal ha vetorett i etableringssaker.

70 **Jordbruk**

71 Noreg er eit langstrekta land, med utfordrande naturforhold som strekker seg
72 gjennom eit varierande klima. Av det totale landarealet vårt, er det berre 3 prosent
73 som er dyrkbart areal. For å ta vår del av ansvaret for verdas matproduksjon, må vi
74 legge til rette for best mogleg utnytting av naturressursane våre. Korn-, frukt- og
75 grønsaksproduksjon skal gå føre seg i dei områda som eignar seg til det. I resten av
76 landet er vi avhengig av husdyrproduksjon.

77 Jordbruket er den største næringa Noreg har på land. Det er naudsynt med ei
78 føreseieleg og berekraftig retning for næringa dersom vi skal lukkast i det grøne skiftet.
79 Klok forvalting har alltid vore sentralt i jordbruket, og det skal vi bygge vidare på.
80 Norske bønder driv etter berekraftsprinsippet: Vi skal forvalte jorda, og overlevere ho
81 i betre stand til neste generasjon. Matproduksjon skal vera berekraftig med omsyn til
82 økologi, økonomi og sosial berekraft. Slik sikrar vi eit levande jordbruk, busetjing og
83 arbeidsplassar over heile landet.

Løysingar:

- 84 • Staten skal jobbe for at næringa skal få gjennomført tiltaka i jordbrukets
85 klimaavtale, utan at det betyr nedskalering i jordbrukssektoren.
86 • Nå målet om nullvisjon av soya innan 2030 ved å satse på norskproduserte,
87 miljøvenlege alternativ til importerte råvarer i dyrefôr.
88 • Gjennomføre eit kompetanseløft om norsk jordbruk i grunnskulen.
89 • Tillate nydyrkning av grunn myr.
90 • Matvarer som er importert til Noreg skal merkast tydeleg med «Importert» og
91 landet varene er produserte i.
92 • Auke støtta til forsking på genredigerte matplanter tilpassa norske vekstforhold, og
93 som tek omsyn til bærekraft. Genredigerte planter utvikla med offentlege middel
94 skal ikkje eigast av internasjonale konsern.
95 • Innføre startpakke for unge bønder som overtek gardsbruk for å redusere risiko
96 og gjere det mogleg å investere i drifta.
97 • Bruke tilskotsordningane for auke mengda areal i drift, og styrke landbruket i heile
98 landet gjennom arealtilskot for korn, nydyrkning, drift i vanskeleg terren,
99 husdyrtildskot, seter- og beitetildskot.
100 • Auke målprisen og noteringsprisen for matkorn som eit insentiv for auka
101 produksjon av matkorn på ega areal.
102 • Ha høgare toll og lengre periode med tollvern på frukt og grønsaker for å
103 stimulere til auka norsk produksjon.
104 • Matjord skal ha vern i grunnlova, og vi skal ha ein nullvisjon for nedbygging til anna
105 enn jordbruksfremål.
106 • Setje av øremerka midlar til bemanning og kompetanseheving i Mattilsynet
107 • Avgrense makta til daglegvarekjedane, og styrke råvareprodusentane sin
108 innverknad, med ei tydeleg verdikjede med ulike aktørar i ulike ledd.
109 • Fjerna dei konkuransepoltiske verkemidla i prisutjamningsordninga for mjølk.

- 110 • Fortsette å ha minimal og restriktiv bruk av antibiotika i jordbruket.
111 • Auke tilskota til omstilling frå båsfjøs til lausdrift.
112 • Sikre pelsdyrbøndene full kompensasjon av reelle tap og utgiftene knytt til
113 omstilling.

114 **Skog**

115 Alt som kan lages av olje, kan i prinsippet også kan lages av trevirke.
116 Senterungdommen ser på norsk skog som nøkkelen for å skape en bærekraftig
117 industri og økt verdiskapning i Norge. Skogen er også en viktig kilde til å gjennomføre
118 gode klimaløsninger i fremtiden. Ifølge FNs klimapanel må verden øke skogavvirkingen
119 med mellom 50 og 200 % framover for å klare klimamålene. For Norge betyr det at vi
120 kan øke hogstvolumet med 15-20 % og fortsatt ivareta alle andre miljø og samfunns-
121 messige hensyn vi må ta. Samtidig som det hogges mer må det også plantes mer skog
122 enn vi gjør i dag. Den norske skogen binder i dag halvparten av alle klimautslippene
123 våre, hvert år. Siden krigen har volumet stående skog økt i Norge, men det siste tiåret
124 har veksten stagnert. Tilskuddsordningene for skogplanting og skogkultivering må
125 styrkes for å øke tilveksten igjen.

126 **Løsninger:**

- 127 • Øke hogstvolumet med 20 %.
- 128 • Alle offentlige anbud må sette strenge klimakrav og hente inn tilbud om å bygge i
129 tre.
- 130 • Etablere et nasjonalt anlegg for gjenvinning av tre.
- 131 • Gjeninnføre GROT-tilskuddet for å utnytte mer avfall fra skogen i industriell
132 sammenheng.
- 133 • Bevilge penger til å utbedre skogsbilveier, tømmerkaier, tømmerterminaler og
134 eliminere flaskehalsar på veinettet.
- 135 • Fullfinansiere planting på nye arealer og øke LUF-midlene for skogkultur.
- 136 • Satse på biokull i landbruket og trekull i industrien.

137 **Fiskeri og havbruk**

138 Berekraftig forvaltning er sentralt i Senterungdommens havbruk- og fiskeripolitikk.
139 Havressursane skal koma det norske folk til gode, og sikra sunn og trygg norsk mat.
140 Senterungdommen ynskjer tett samarbeid med næringa, forskingsmiljøa og lokale
141 interesser for å skapa best moglege løysingar for framtida. Næringsane skal skapa
142 arbeidsplassar og busetjing i heila landet, i tillegg til å bidra til matberedskapen til
143 Noreg. Det trengst lokal vidareforedling som legg vekt på at heile fisken (restråstoffet)
144 skal nyttast. Vi vil leggja til rette for ei berekraftig utvikling som tek omsyn til miljø,
145 dyrevelferd og andre næringar.

146 Det er avgjerande at næringane opplever ei føreseieleg framtid, og at krava til dei
147 må vera foreinleg med å kunne drive og leva av det. For å oppretthalda busetjing i
148 distriktskyst-Noreg, må havbruk og fiskerinæringane styrkast. Havbruk og fiskeri er ei
149 avgjerande inntektskjelde for fiskeri og sjømat-nasjonen Noreg, og vil bety mykje for ei
150 forsvarleg nedtrapping i olje- og gassproduksjonen. Grunna auka bruk av teknologi for
151 land- og havbasert oppdrett globalt, er det naudsynt å ivareta og styrka
152 konkurransekrafta til norsk sjømat på fleire marknader. Med god politisk styring og den
153 sterke kompetansen som er i Noreg, skal me fortsetja med havbruk og fiskeri i
154 verdsklassa når det kjem til kvalitet, miljø og berekraft.

- 156 **Løysingar – fiskeri:**
- Vidareføra og styrkja ungdomsfiskeordninga og ungdomskvoter som bidreg til rekruttering av unge fiskarar.
  - Auka vidareforedlinga i Noreg. Bearbeiding av marine produkt skal skje mest mogleg lokalt.
  - Vidareutvikla føringstilskotet for fiskeri som bidreg til lokal verdiskaping, auka sysselsetjing og levande distrikt.
  - Styrka kystfiskeflåten, sjarkflåten og leveringsplikta til lokale anlegg, for å sikra lokale arbeidsplassar og verdiskaping, og fjerna moglegheita for å kjøpa seg ut av leveringsplikta.
  - Auka mengda rekrutteringskvotar for å sikra rekrutteringa til næringa.
  - Satsa på elektrifisering og overgang til klima- og miljøvenleg drivstoff for fiskeflåten.
  - Flytta kvoterettigheitar frå havflåten til kystfiskeflåten.

- 170 **Løysingar – havbruk:**
- Arbeida for at norskproduserte råvarer skal dekkja oppdrettsfisken sitt proteinbehov, og på sikt fasa ut bruken av importert soyaprotein i kraftfôr.
  - Auka lokal bearbeiding av marine ressursar.
  - Sørga for ansvarleg og framtidssretta forsking, og støtta opp om løysingar for god dyrevelferd, reduserte førekommstar av lakselus og mindre fiskedødelegheit.
  - Lokalt setja av tilstrekkeleg areal med høvelege forhold for produksjon, utviklinga i oppdrettsnæringa skal rettast mot lukka og semilukka anlegg.
  - Leggja til rette for auka bruk av nullutslepps fartøy
  - Tilpassa oppdrettsanlegg for meir ekstremvêr for å hindra rømming
  - Støtta opp om løysingar for å nytta avfall i form av biologisk masse
  - Kommunar skal kunne krevja arealskatt og eigedomskatt på oppdrettsnæringa. Skattepengane skal gå til kommunane oppdrettsanlegga er lokalisert i.
  - Fordelingsnøkkelen for havbruksfond skal vera 70 prosent til kommunane, 10 prosent til fylka og 20 prosent til staten.
  - **Alternativ A (Fredrik, Sigrid, Andrine, Synne, Erlend):**
  - Innføra ein overskotsbasert grunnrenteskatt på 40 % frå oppdrettsnæringa som skal fylgja fordelingsnøkkelen i Havbruksfondet.
  - **Alternativ B (Johanne, Emma, Marit):**
  - Auka produksjonsavgifta i havbruksnæringa. Innbetalinga skal fordelast etter fordelingsnøkkelen i Havbruksfondet.

191 **Olje og gass**

192 Klok forvalting av våre naturressursane har sikra at inntektene frå olje og
193 gassnæringa har kome det norske folket til gode. Dette har vore mogleg gjennom god
194 politisk styring. Slik forvalting er berebjelken i vårt demokrati, og skal liggja til grunn for
195 vidare forvalting av norske naturressursar. Det er viktig at olje- og gassverksemda ikkje
196 går på kostnad av våre fornybare naturressursar, som til dømes fisk.

197 I dag blir olje og gass brukt i alt frå drivstoff og straumproduksjon til å laga klede og
198 mobiltelefonar. Å fasa ut denne råvara krev kloke løysingar. Alt vi laga av olje, kan vi i
199 prinsippet laga av tre. Senterungdomen meiner at Noreg bør bruke inntektene og
200 kompetansen vi har opparbeida oss gjennom olje- og gassproduksjon til å gå føre i den
201 grøne omstillinga. Vi skal ha eit alternativ når etterspurnaden etter olje og gass vert
202 redusert.

203 **Løysingar:**

- 204 • Sikra at staten sine inntekter frå olje- og gassproduksjon kjem innbyggjarane og
205 lokalsamfunna til gode.
- 206 • Nyttar inntekter, forskingsmidlar og kompetansen offshore i omstillinga
207 til meir grøn industri som vindkraft, vasskraft, og skogsdrift.
- 208 • Betydeleg auke i servering av norskproduserte matvarer offshore.
- 209 • Redusera utsleppa frå olje og gassverksemder skal gjennom energieffektivisering,
210 redusert fakling, elektrifisering, og dekarbonisering gjennom fangst og lagring av
211 CO².
- 212 • Petroleumsnæringa skal på linje med andre næringar ta sin del av norske
213 klimaforpliktingar gjennom kvotesystemet og ei særleg høg CO²-avgift.
- 214 • Byggja ut oljevernberedskapen langs heile kysten.
- 215 • Fjerna leiterefusjonsordninga og erstatta ho med tilsvarande gunstige ordningar for
216 grøn næring, som til dømes havvind og CCS.
- 217 • Stansa leiting etter nye olje- og gassfelt.
- 218 • Noreg skal ta initiativ til ei global nedtrappingsavtale i fellesskap med andre
219 nasjonar som produserer fossile energikjelder.
- 220 • Setja ned ein energikommisjon som skal greia ut gradvis nedtrapping av norsk
221 olje- og gassproduksjon basert på framtidig etterspurnad, klimarisiko og
222 utsleppsforpliktingar.

223 **Reiseliv**

224 Reiselivsnæringa opplevde historiske medgangstider før koronapandemien, og er en
225 viktig del av norsk næringsliv. Nå er det viktig at næringa får fortsette veksten sin, slik
226 at mennesker fra hele verden fortsatt skal få oppleve vår storlagne natur, stolte mat-
227 tradisjoner og unik kulturarv. Senterungdommen mener at Norge som
228 reiselivsdestinasjon har et ansvar om å drive en så bærekraftig og miljøvennlig næring
229 som mulig, og at en del av løsningen vil være å legge til rette for at flere nordmenn
230 ferierer i eget land.

231 Der det er mulig, vil Senterungdommen i større grad gjøre attraksjoner og aktiviteter
232 tilgjengelig hele året, og gjennom dette styrke Norge som helårsdestinasjon. I kombi-
233 nasjon med en jevn turiststrøm hele året, vil dette gi flere trygge arbeidsplasser landet
234 rundt, og gjøre reiselivsnæringen til en enda bedre yrkesvei å gå. Det bør tilrettelegges
235 for at turister som kommer til Norge har lett tilgang på norske matvarer, og får tilbud
236 om reiseopplevelser igjennom norske selskap.

237 **Løsninger:**

- 238 • Legge til rette for at norsk mat og drikke i større grad skal inngå som en del av
239 reiselivsproduktene.
- 240 • Tilrettelegge for økt bruk av nasjonalparker innenfor naturbasert turisme, der det
241 vern- og forvaltningsmessig lar seg gjøre, samt legge til rette for mer
242 opplevelsesbasert turisme.
- 243 • Staten bidrar aktivt slik at all cruisetrafikk i norske farvann baseres på
244 nullutslippsteknologi til havs.
- 245 • Redusere lokal forurensing gjennom tilrettelegging av landstrøm for cruiseskip og
246 kystruteskipene.
- 247 • Sikre at lokalsamfunn får gevinst og verdiskapning av turisme gjennom innføring
248 av lokale ordninger som turistskatt, samt gunstigere booking-ordninger for norske
249 overnatningsbedrifter.

250   **Mineralnæringa**

251   Noreg har truleg mineralverdiar for om lag 2500 milliardar
252   kroner. Det er ein skatt Noreg må forvalta berekraftig og langsiktig. Ei gruve
253   kan berre gravast ein gong, og i takt med meir og meir effektiv teknologi må
254   staten krevja at ressursane vert forvalta best mogleg. Lokalsamfunna kring gruvene
255   skal få klåre fordelar av næringsverksemda.

256   Omsynet til natur og miljø må vega tungt i mineralnæringa. Det skal ikkje opnast for
257   gruver i samiske område viss ikkje Sametinget har vore konsultert tidleg i prosessen,
258   for å unngå å øydeleggja for reindrifta og i tråd med samane sine menneskerettar som
259   urfolk. Gruvedrift finn du over heile verda, men sjødeponi er det nesten ingen land
260   som nyttar seg av. Fjordeponi hindrar at ressursane vert nyitta fullt ut, samstundes som
261   det øydelegg for potensielt evigvarande næringar innan fiskeri og havbruk. Difor skal
262   det vera forbod mot deponi i hav og sjø.

263   **Løysingar:**

- 264   • Kartleggja mineralresursane i Noreg og stø forsking på effektiv og berekraftig
265   gruvedrift
- 266   • Noreg skal revidera tollsystemet og gjennomgå regelverket for mineralprodukter
267   med mål om å øke bruken av norsk naturstein.
- 268   • Innføre ei kommunal utvinningsavgift for å gi kommunane ein del av verdiskapinga
269   ved mineralutvinning og ved utvinning av sjeldne jordartar.
- 270   • **Alternativ A (Fredrik, Andrine, Synne, Emma):**
- 271   • Forby fjorddeponi og andre deponi av gruvemassar i sjø.
- 272   • **Alternativ B (Erlend, Johanne, Sigrid, Marit):**
- 273   • Berre tillate fjorddeponi viss det er tilrådd ut i frå miljøfaglege råd. (Konsekvensen-
274   dring: Stryk siste setning i avsnittet over om dette alternativet vert vedteke.)

KLIMA OG MILJØ

275 Klima

276 Naturen er forutsetningen for alt godt i Norge og verden. Alle diskusjoner om velferd,
277 arbeidsplasser, skatt og rettighetsspørsmål er ubetydelige hvis vi ikke har en natur å
278 leve i og av. Vår suksess som land skyldes i stor grad en klok forvaltning av fornybare
279 naturressurser gjennom århunder. Senterungdommen ønsker klok forvaltning, fremfor
280 vern. En bedre forvaltning av naturen vil på sikt føre til et mindre behov for varig vern.
281 Vi må fortsette å ta rollen vår som naturforvalter på alvor, og gjøre de tiltak som er
282 nødvendig for å sikre en god og levelig verden også i framtiden.

283 Vi er nødt til å ta klimahensyn innenfor alle politikkområder. Omstillingen vi skal
284 igjennom kommer derfor til å bli krevende, men den gir også mange muligheter.
285 Samtidig som vi må bli mindre avhengige av oljenæringa, har vi mulighet til å utvikle
286 nye, grønne næringer og industrier. Dette vil gi verdiskapning og nye arbeidsplasser i
287 hele Norge. Norge skal følge opp sine internasjonale forpliktelser og ta en lederrolle i
288 utviklingen av storskala klimaløsninger. Vi skal benytte kompetansen vi allerede har til å
289 utvikle alt fra havvind til hydrogen og batteriteknologi.

290 Løsninger:

- Fornybare alternativer må gjøres billigere enn fossile. Skatte- og avgiftssystemet er det viktigste virkemiddelet for å få til dette.
- Produksjon, salg og bruk av norsk biodrivstoff skal være avgiftsfritt.
- Omsetningskravet for biodrivstoff skal økes med 5 % hvert år for vegtrafikk fram mot 2030, i samme tidsrom skal innblandingskravet for flytrafikk økes betydelig.
- Nullutslippskjøretøy skal, frem til markedet er stabilisert, ha betydelige avgiftsfordeler.
- All offentlig transport på bakkenivå skal være fossilfri innen 2025.
- Norge skal være en sterk bidragsyter til at verdenssamfunnet omstiller seg til et fornybart samfunn innenfor 1,5-gradermålet.
- Økt CO²-avgift i tungtransportsektoren skal avsettes til et CO²-fond som støtter skifte til nullutslipsteknologi og fornybare drivstoff innen sektoren.
- Bygge ut fullskala produksjon av alternative proteinkilder i Norge.
- At vi utreder målrettede støtteordninger eller teknologinøytrale avgiftsletter for sektorer der det mangler et grønt teknologisk alternativ
- Doble rammene for de miljørelaterte mandatene til Oljefondet og den øvre grensen for investeringer i unotert infrastruktur for fornybar energi.
- Oljefondet skal ut av alle investeringer i kullindustri innen 2025.
- Redusere det materielle forbruket ved å satse på reparasjon framfor å legge til rette for å kjøpe nytt.
- Sikre en forsvarlig forvalting av nordområdene ved å flytte iskanten sørover. Ha varige petroleumsfrie områder i og utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja.
- Innføre en ordning for tilbakebetaling av grønne avgifter, som CO²-avgift og -kvoter, til befolkningen med mål om sosial og geografisk utjevning.

315 **Miljø**

316 I kjølvannet av klimaendringene og menneskelig aktivitet følger store utfordringer for
317 naturen og naturmangfoldet i landet vårt. Store mengder plast i havet, en
318 massiv innsektsdød og en storstilt uthyddelse av artsmangfoldet i kulturlandskapet vil
319 ha store konsekvenser for vår felles framtid. Derfor må vi rydde mer plast, plante flere
320 blomster og legge til rette for mer bruk av utmarksbeite. Vi må også sørge for at vi
321 kaster mindre og resirkulerer mer. Vekst er ikke å forbruke mer, men å forvalte bedre.

322 **Løsninger:**

- 323 • Innføre en panteordning for retur av plast og en materialavgift på ikke-resirkulert
324 plast for å stimulere til mer resirkulering.
- 325 • Kystflåten skal kunne returnere all søppel de får i trål/not gratis på land.
- 326 • Etablere flere norske resirkulering- og gjenvinningsanlegg og legge til rette for god
327 avfallshåndtering i hele landet.
- 328 • Grundig overvåkning og forsvarlig håndtering av nye arter som kommer inn i
329 landet, blant anna grunnet klimaendringene.
- 330 • Videreføre støtteordningen med frivillig skogvern i samarbeid med skognæringa.
- 331 • Forvalting av rovvilt skal inn under landbruksdepartementet for å sikre en helhetlig
332 vurdering av de ulike hensynene. Forvaltinga må i større grad bygge på regional og
333 lokal kunnskap.
- 334 • Jerv, gaupe, bjørn og ørn skal ha klare bestandsmål og skal kunne tas ut raskt for å
335 redusere skader på beitedyr og økonomisk tap. Det skal være nullvisjon for ulv og
336 villsvin i Norge
- 337 • Gi penger til kommuner og fylker for å plante blomster pollinerende innsekter er
338 avhengig av i veikanter, grøntområder og på lignende offentlige arealer.

TRANSPORT OG KOMMUNIKASJON

338 Infrastruktur

339 Infrastruktur legg grunnmuren for samfunnsutvikling. Veg, jernbane, ferjer, flyplassar,
340 breiband og mobilnett knytt landet saman. Dersom det skal vere mogleg å ha levande
341 lokalsamfunn og yrande næringsliv i heile landet, må ein sikre alle gode
342 kommunikasjonsmoglegeheiter. Trygge reisemoglegeheiter og stabil dekning for alle er
343 Senterungdomen sitt minimumskrav.

344 Det er viktig at vi satsar på klimavenlege løysingar når vi skal utvikle noverande og
345 nye løysingar for transport og kommunikasjon. Vi har eit samfunnsansvar for å stadig
346 heve krav til utsleppsreduksjon i alle delar av samfunnet vårt. Vidare er det eit
347 statleg ansvar å sørge for at fylka og kommunane får dei økonomiske føresetnadane som
348 trengs for å få til grøn omstilling i praksis. Dette vil vere investeringar i framtida.

349 Løysingar:

- Sikre digital allemannsrett ved å gje heile landets befolkning tilgang til mobildekning og raskt breiband.
- Gjeninnføre den statleg ordninga av nettleige umiddelbart, og på kort sikt få på plass ei utjamning av nettleiga som sikrar eit rettferdig prisnivå i heile landet.
- Legge til rette for at fleire offentlege møte og konferansar vert gjennomført som videokonferanser, for å spare tid, pengar og klimagassutslepp.
- Regulere drosjenæringa slik at sjåførar og passasjerar i heile landet har gode og føreseielege vilkår.
- Satse på infrastruktur til klimanøytrale kjøretøy som er tilpassa bruk i distriktet, i tillegg til å bygge ut nettverket av hurtigladarar over heile landet.
- Staten må ta den fulle rekninga for elektrifiseringa av ferjesambanda, uavhengig av om sambanda er på europa-, riks-, eller fylkesveg.

362 Veg

363 Noreg er eit langstrekta land som breier seg over fjord og fjell. Dermed er det spesielt
364 viktig å ha gode og trygge vegar. Sidan store delar av trafikken vår går på vegnettet, er
365 det livsviktig å forbetra vegar som er prega av dårlig vedlikehald og farlege strekningar.
366 Senterungdommen meiner det hastar å løyve nok pengar til å ta att dette etterslepet. Vi
367 treng ei offensiv satsing på trafikksikring og reduksjon av dødsfall i trafikken. Ved
368 nybygging av veg må det takast omsyn til både tryggleik, reisetid og utslepp.

369 Løysingar:

- Ha eit forpliktande fylkesvegløft, der staten gjev fylka gode nok økonomiske rammer til å ta att etterslepet på fylkesvegane.
- Prioritere rassikring i utsette områder framfor nye gigantprosjekt.
- Hindre uheldige trafikksituasjoner ved å auke utbygging av gang- og sykkelvegar, og ta i bruk snittmålingar og midtrabattar på fleire utsette strekningar.
- Flytte store delar av tungtransporten på vegnettet over på sjø og bane.
- Fleire kontrollar av trailalarar på grensa og andre strategiske stader innalands, og
377 strengare krav til utstyr og kompetanse.

- 378 • Innføring av bompengar eller tilsvarende avgifter må ta omsyn til lokale ønskjer og
379 behov, alternative transportmoglegheiter og betalingsevne.

380 **Jernbane**

381 Tog er eit viktig verktøy for å frakte både folk og varer som skal vere konkurransedyktig
382 samanlikna med fossildrevne transportalternativ. For Senterungdomen er det viktig at
383 vi held fram med å bygge ut jernbanenettet. Gjennom statleg styring skal vi bygge meir
384 og klimavennleg bane, og dessuten elektrifisere eksisterande strekningar.

385 **Løysingar:**

- Elektrifisere heile det norske jernbanenettverket innan 2030, og støtte opp om utvikling av ny teknologi som batteritog for å få ned kostnadene.
- Styrke nattogtilbodet gjennom fleire sovekupear.
- Ha ei sterk statleg styring over den norske jernbana. Norsk jernbanepolitikk må styrast av folkevalde på Stortinget, ikkje EUs jernbanebyrå.
- Nord-Noregbanen skal inn på nasjonal transportplan i løpet av neste stortingsperiode.
- Noregs jernbanetilbod skal vere konkurransedyktig samanlikna med fossildrevne transportalternativ.
- Prioritere utbygging av jernbanelinjer og jernbanekapasitet framfor auka kapasitet på store innfartsvegar.

397 **Fly**

398 Flytilbudet på kortbanenettet er en viktig del av kollektivtilbudet. Særlig i Nord-Norge
399 og på Vestlandet er fly det suverent mest tidseffektive reisealternativet.
400 Senterungdommen vil ta vare på norske lufthavner, samtidig som det må tas grep for å
401 få ned utslippenes knyttet til luftfart. Derfor vil vi arbeide for elektrifisering og
402 utslippskutt i flytrafikken, og ta et oppgjør med det lave prisnivået på utenlandsreiser.

403 **Løsninger:**

- Det skal utarbeides en plan for forsyning av elektrisitet og hydrogen på kortbanenettet i Norge.
- Styrke rutetilbodet til flyplasser i distriktene og holde fast ved ordningen med statlige rutekjøp i luftfarten.
- Få ned utslippenes fra luftfarten ved å bruke avgifter til å stimulere til bruk av de mest miljøvennlige fly- og drivstofftypene.
- At flyseteavgiften skrottes på fly under 20 tonn, for å i større grad bevare kortbanenettet.
- Styrke rammeoverføringene til fylkeskommunene i tråd med overføringen av ansvaret for FOT-rutene.
- Forlate eller reforhandle Chicago-konvensjonen for å kunne øke avgiftsnivået på utenlandsreiser, samt innføre en progressiv passasjeravgift på de mest trafikkerte innlandsstrekningene hvor tog er et reelt alternativ.

417 **Kollektivtransport**

418 Kollektivtransport drevet på en bærekraftig og effektiv måte, er en gunstig
419 transportløsning for alle parter og et konkurransedyktig alternativ til fossildrevne
420 transport. Senterungdommen mener at tilbudet i store deler av landet ikke er bra nok,
421 verken for befolkningen eller klimamålene vi har forpliktet oss til å nå. Dette kan vi løse
422 gjennom kloke investeringer i tiden fremover.

423 **Løsninger:**

- 424 • Ha et bedre og mer effektivt kollektivtransporttilbud i hele landet.
- 425 • Alle ungdom i hele landet skal ha et trygt alternativ for å komme seg hjem, enten
426 via ordinær kollektiv transport eller bestillingstransport, etter modell fra "hjem for
427 50" og lignende ordninger.
- 428 • Bygge opp under større bo- og arbeidsregioner ved å satse på kollektivtransport,
429 pendlerparkering, innfartsparkering og sykkelhotell spesielt i og rundt de store
430 byene.
- 431 • Innføre et felles rute- og billettssystem for all kollektiv transport.
- 432 • Lavere billettpriser for kollektivtransport på landsbasis, spesielt for ungdom, eldre
433 og vernepliktige.
- 434 • Universell utforming av kollektive alternativer skal prioriteres, blant annet gjennom
435 god skilting, annonserte holdeplasser og rullestolramper.

ARBEID OG VELFERD

Arbeidslivspolitikk

Arbeid er viktig både for individets selvrealisering, familielivet og for samfunnet. Arbeidslivet bidrar til sysselsetting, økonomisk vekst og utnyttelse av ressurser i hele landet. I Norge preges arbeidslivet av høy grad av organisering, tillit og omfattende lovverk. Det er verdier vi må ta vare på, men som er under sterkt press fra høyresidas liberaliseringspolitikk og EU. Norske lønns- og arbeidsvilkår trues gjennom sosial dumping og fri flyt av arbeidskraft.

Trepartssamarbeidet er avgjørende for å ha et ryddig arbeidsliv. Tillit er viktig for å ha et inkluderende og godt arbeidsliv hvor arbeidstakere har medbestemmelse og oppgaver løses i samarbeid og gjensidighet. Også når økonomien opplever alvorlige sjokk, må vi verne om et trygt arbeidsliv.

Løsninger:

- Norske lønns- og arbeidsvilkår skal gjelde for alle som jobber i Norge og i norske farvann.
- Gjennomgå praksis i offentlig sektor for å fjerne overflødige regler og dokumentasjonskrav.
- Innskrenke muligheten for bruk midlertidige ansettelser, og jobbe for et arbeidsliv preget av hele, faste stillinger.
- Legge til rette for at alle som jobber i statlige arbeidsplasser der man ikke har direkte kontakt med folk skal kunne jobbe der de vil etter avtale med arbeidsgiver
- Når det etableres nye statlige arbeidsplasser skal disse som hovedregel legges utenfor Oslo.
- For å hindre sosial dumping skal det stilles større krav til sertifisering, spesielt innen mindre regulerte fagområder.
- Innføre og videreutvikle «Oslo-modellen», som nasjonale retningslinjer for byggeprosjekter for å sikre fast ansatte, bruk av faglærte håndverkere, lærlinger og gode lønns- og arbeidsvilkår.
- Øke allmenngjøring av tariffavtaler.
- Sikre at arbeidstakeres rettigheter ivaretas i en teknologi- og delingsbasert tjenestenæring.
- Fremforhandle en ny, forpliktende IA-avtale mellom partene i arbeidslivet for å øke andel funksjonshemmede, folk med innvandrerbakgrunn og eldre i arbeid, samt få ned sykefraværet.

Tillitsreform

Senterungdomen vil ha eit samfunn som er basert på ansvarsfordeling og tillit, heller enn tvang og rapporteringskrav. Vi vil utvikle Norge gjennom eit levande folkestyre kor flest mogleg avgjersler vert fatta lokalt. Folkevalde bør tilbakeførast meir makt på bekostning av styrer og overnasjonale organ, fordi det er eit viktig demokratisk prinsipp at vi kan ansvarleggjere dei som fattar avgjersler som påverkar kvardagen vår.

475 Gode liv og trygge samfunn er vanskeleg å måle, og vi er difor skeptiske til å
476 organisere det offentlege etter ein leiingsmodell som bygger på styringsprinsipp frå
477 privat sektor. Å redusere unødvendig byråkrati i arbeidslivet vil gje arbeidstakarane
478 betre tid til å gjere jobben dei er tilsett for å gjere. Senterungdomen vil ta eit
479 oppgjer med skjemaveldet -Noreg treng ei tillitsreform!

480 **Løysingar:**

- Tvangssamanslegne fylker og kommunar skal kunne søke Stortinget om oppløysing
- Forenkle kontroll- og rapporteringskrav, slik at flest mogleg ressursar kan brukast på verdiskapning framfor skjemavelde.
- New Public Management må skrotast som leiingsmodell i det offentlege.
- Omfanget av direktorat og statleg byråkrati må reduserast.
- Tilskot til kommunar og fylkeskommunar skal som hovudregel vere frie midlar.
- Flytte oppgåver frå statleg til kommunalt og fylkeskommunalt nivå.

488 **Velferd**

489 Et grunnleggende prinsipp for Senterungdommen er å sørge for at alle innbyggere i
490 Norge i størst mulig grad får like muligheter til å oppnå god velferd og leve
491 meningsfulle liv. Senterungdommen ser med bekymring på de økende forskjellene
492 mellom rike og fattige i Norge. Et økonomisk likestilt samfunn er derfor et viktig mål
493 for velferdsstaten og for dens eksistens. Det er viktig å holde offentlige trygdeytelser
494 på et nivå som gjør at mottakerne kan leve fullverdige og gode liv, samtidig som man
495 skal føre en politikk som holder statens utgifter til ytelsene på lavest mulig nivå, og som
496 stimulerer til arbeid framfor lediggang.

497 Senterungdommen ser med bekymring på antall unge uføre i Norge som så vidt eller
498 aldri får ta del i arbeidslivet og dermed vil slite økonomisk under dagens ordninger. Det
499 er et problem for samfunnet og det er et problem for den enkelte. Senterungdommen
500 ønsker å iverksette forebyggende tiltak som gir bedre folkehelse, og ellers tilrettelegger
501 for at enkeltpersoner skal kunne bidra med sine ressurser. Arbeidslivet må være
502 inkluderende, og NAV må legge mer til rette for oppfølging av den enkelte.

503 **Løsninger:**

- Velferdstjenester skal primært drives av kommuner og fylkeskommuner. Ideelle tilbydere er et viktig supplement, som vi ønsker å utvide på bekostning av den voksende private kommersielle sektoren.
- Pensjonsalder skal være i samsvar med befolkningens generelle livskvalitet og arbeidsevne, gjeldende særaldersgrenser må kritisk gjennomgås.
- Jobbe for at færre unge løses ut i uføretrygd, og for at flest mulig skal kunne utnytte restarbeidsevnene sin.
- Gi NAV et tydelig mandat og tilstrekkelig med ressurser til å følge opp personer på uføretrygd som ønsker å komme inn på arbeidsmarkedet.
- NAV-kontorene må være kompetente og ha frihet til å gi brukerne individuelt tilpassede tjenester.
- NAV må gjøre mer av kjerneoppgavene knyttet til arbeidsrettet avklaring og oppfølging.
- Jobbspesialister i NAV bør være et virkemiddel ved alle NAV-kontor.
- Utvide omfanget av ordningene med varige og midlertidige lønnstilskudd til arbeidsgiver
- Ikke innføre karensdag ved sykdom.

- 521 • **Alternativ A** (Fredrik, Marit, Andrine, Synne, Emma):
522 • Beholde dagens sjukelønnsordning.
523 • **Alternativ B** (Erlend, Johanne, Sigrid):
524 • Redusere sjukelønnsutbetalingene til 90 % av full lønn, med unntak for personer
525 med kroniske lidelser.
526 • Øke lengden på arbeidsgiverperioden for å styrke arbeidsgiveres insentiv til tettere
527 oppfølging av sykemeldte, men dele kostnadene med NAV også i
528 arbeidsgiverperioden.

529 **Bustadpolitikk**

530 Ein trygg bustad er eit viktig element i alle menneske sitt liv. Forsking syner at å eige
531 ein bustad fører til betre helse, og mindre arbeidsledigkeit. Noreg er eit land med sterkt
532 tradisjon for sjølveige – heile 82,2 % av alle nordmenn bur i ein bustad som nokon i
533 hushaldet eig. Vi opplever eit stadig større press på bustadmarknaden. I dei store
534 byane er det særskilt høge prisar, og i distrikta opplever folk at kostnadane med å
535 bygge ikkje samsvarar med panteverdien. Dette gjer det utfordrande å kome seg inn på
536 bustadmarknaden, særleg for unge fyrstegangskjøparar.

537 Noreg treng eit bustadsosialt lyft. Alle skal ha moglegheit til å enten eige eller leige.
538 Det må byggast fleire studentbustadar. Det er viktig at staten ikkje legg for mange fø-
539 ringar for kommunal bustadbygging. Vi lyt tilrettelegge for lokale tilpassingar, og
540 utnytte marknaden for å få lågare prisar. Kommunale og statlege bustadar lyt ha
541 universell utforming og tilrettelegging for eldre og funksjonshemma. Vi lyt halde fram
542 med dagens gode ordningar som BSU og husbanken.

543 **Løysingar:**

- 544 • Trygge situasjonen til fyrstegangskjøparar, ved å få ned prisane og halde fram med
545 BSU.
- 546 • Bygge fleire studentbustadar.
- 547 • Styrke Husbanken så kommunane vert best mogleg i stand til å gjennomføre aktiv
548 bustadpolitikk, tilpassa den lokale marknaden.
- 549 • Redusere energiforbruket i private hushald, industrien og i transportsektoren.
- 550 • Styrke arbeidet med å auke delen bustadar med universell utforming.
- 551 • Heve maksgrensene i BSU til 30 000 kroner i årleg sparing og 400 000 som
552 totalbeløp, og heve skattefrådraget med tilsvarende auke av årleg innskot til BSU.

553 **Asyl og integrering**

554 Senterungdommen vil føre ein rettssikker og human flyktning- og asylpolitikk, som
555 byggjer på våre internasjonale forpliktingar. Vi skal gjere så mykje som vår nasjonale
556 kapasitet tillet for å ta ansvar for menneske på flukt. Tidleg innsats, rask busetjing og
557 sysselsetjing er avgjerande for å sikre god integrering, både for enkeltpersonar det
558 gjeld og samfunnet som heilskap. Busetjinga må skje i heile landet.

559 Ansvoaret for å integrere nye borgarar ligg hjå kommunane, og det er viktig at
560 kommuneøkonomien ikkje er til hinder for god integrering i store og små
561 lokalsamfunn. Det må innførast eit system for kartlegging av utdanning og
562 arbeidserfaring, slik at innvandrarar vert busett i kommunar med arbeidsmoglegheiter
563 som er relevant for deira kompetanse. I asylsøknadsprosessen og klagesaker skal
564 barnets beste leggjast stor vekt på.

565 **Løysingar:**

- 566 • Ta inn dei mest sårbare flyktningane gjennom FN-kvota.
- 567 • Stoppa dagens praksis for opphøyr av opprinnelig rettmessig flyktningstatus.
- 568 • Busetjing, realkompetansevurdering og sysselsetjing skal skje så raskt som mog-
569 leg etter at opphaldsløyve er gitt.
- 570 • Statslause borgarar skal ha moglegheit til arbeid og kunne bidra i samfunnet.
- 571 • Kommunane skal få full statleg finansiering for busetjing av flyktningar.
- 572 • Utvida retten til midlertidig arbeidsløyve.
- 573 • Fleire asylsøkjarar skal få moglegheit til å forklara seg munnleg for UNE.
- 574 • Sikra asylmottak i heile landet.
- 575 • Auka norskundervisningstimar til asylsøkarar i mottak frå 175 til 250.
- 576 • Styrka rettshjelpsordningar i utlendingssaker.
- 577 • Gjera familiegjenforeining for flyktningar enklare og billigare.

ØKONOMISK POLITIKK

578 Skattesystemet er blant våre sterkeste politiske verkemiddel, og ansvaret for å forvalte
579 norsk økonomi er ei sentral politisk oppgåve. At alle skal ha like moglegeheiter til å oppnå
580 god velferd og leve meiningsfulle liv, er i kjernen av Senterungdomen sin politikk.
581 Difor vil vi ha eit skatte- og avgiftssystem som skapar små forskjellar og store
582 moglegeheiter i heile landet.

583 Vi ønskjer ein økonomisk politikk som fremjar sosial og geografisk utjamning,
584 samstundes som vi held statlege utgifter på eit forsvarleg nivå. Dette føreset eit
585 progressivt skattesystem, kor dei som har mest bidreg mest til fellesskapet. Det er viktig
586 å legge til rette for verdiskaping og investeringar i norsk næringsliv. Det skal lønne seg å
587 arbeide, og skattesystemet skal stimulere til auka entreprenørskap og nyskaping.

588 Løysingar:

- Sikre ein stabil og føreseieleg økonomisk politikk som legg til rette for vekst og verdiskaping, sysselsetjing og god sosial og geografisk fordeling.
- Eit progressivt skattesystem som minskar forskjellane mellom rike og fattige i Norge.
- Konsesjonslovene må oppdaterast og styrkast.
- Styrke frådrag som legg til rette for at folk kan leve og bu i heile landet, til dømes pendlarfrådrag og foreldrefrådrag.
- Grunnlovsfeste den norske krona og sikre pengepolitikk under nasjonal kontroll.
- Styrke den differensierte arbeidsgivaravgifta som eit hovudverkemiddel i distriktpolitikken.
- Forvaltinga av Statens pensjonsfond utland skal flyttast til eit eige styre. Administrasjonen av fondet skal liggje utanfor Oslo.
- Gje investeringsstøtte til prosjekt i olje- og gasselskap som bidreg til mindre klimagassutslepp og grøn næringsverksemd.
- Innføre digitalskatt.
- Skattesystemet skal stimulere til bruk av naturressursar i heile landet, og sikre at verdiskapinga vert verande i lokalsamfunna som bidreg.
- Gjennomgå alle statlege avgifter, og vurdere om dette i staden kan betalast meir rettferdig gjennom skatt.
- Kommunar og fylker må kompenserast dersom dei vert råka av store utføresette hendingar utanfor eigen kontroll.
- Vurdere å bruke oljefondet til langsiktige nasjonale investeringar som kjem framtidige generasjonar til gode.
- Innføre en progressiv arveskatt med høgt botnfrådrag.

HELSE OG OMSORG

612 Alle skal ha mulighet til å ta vare på egen helse, både fysisk og psykisk. En god
613 helsepolitikk er med på å redusere sosiale forskjeller i samfunnet, samtidig som det
614 fører til bedre livskvalitet for hver enkelt borger. For å få til dette må det satses på
615 forebygging, et desentralisert helsetilbud og bedre samhandling mellom de ulike delene
616 av Helse-Norge. Senterungdommen vil jobbe for hele og faste stillinger, stabil
617 bemanning og økonomiske rammer som faktisk gjør dette mulig. Vi skal sikre økt
618 rekruttering av alle typer helsearbeidere, og legge til rette for at flere ønsker å bli
619 værende innen sektoren.

620 **Løsninger:**

- Helseforetaksmodellen må avvikles, og ansvaret for norske sykehus må føres tilbake til folkevalgt styring.
- Ansvarsfordelingen mellom sykehus og kommuner må kritisk gjennomgås. Tildeling av ressurser må samsvare med faktisk ansvar og utgifter.
- Antallet studieplasser for helsefaglige utdanninger må økes og flere må gis mulighet til videreutdanning.
- Støtte utvikling og innføring av ny velferdsteknologi.
- Legge ned E-helsedirektoratet.

629 **Sykehus**

630 Senterungdommen ser verdien av et desentralisert og offentlig sykehustilbud i hele
631 Norge. Alle skal føle seg trygge på at de får den hjelpen de trenger, uansett hvor de bor.
632 Vi må ha sykehus som setter pasienten og ikke pengene i fokus. Derfor må
633 helseforetaksmodellen avvikles og styringen av sykehusene tilbakeføres til de
634 folkevalgte. Det er også viktig at fødende kvinner har et godt og trygt fødetilbud
635 uavhengig av avstand til nærmeste sykehus.

636 **Løsninger:**

- Det må sikres et desentralisert helsetilbud. Dagens sykehusstruktur ligger fast, og lokalsykehusenes rolle styrkes med midler til oppgradering og kompetanseløft.
- Lovfeste retten til følgetjeneste for fødende kvinner med mer enn en time reisevei til fødeeheten de skal føde ved.
- Øke antallet sengeplasser i psykisk helsevern, og akuttilbudet i tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB). Psykisk helsevern ved distriktspsykiatriske sentre (DPS) skal styrkes og videreutvikles.

644 **Primærhelsetjeneste**

645 Det er i kommunene vi må ha de gode, nære helse- og omsorgstjenestene. Vi ser at
646 liggetiden ved sykehus blir stadig kortere, og at kommunene yter stadig mer omfattende
647 tjenester – uten at kommunene kompenseres økonomisk. For å få til dette er god
648 kommuneøkonomi helt essensielt. Særlig må det satses på folkehelsetiltak for å
649 forebygge sykdom, og bedre tilbud innen rus og psykiatri. Det vil alltid være bedre å
650 forebygge enn å reparere. Senterungdommen mener at kommunenes beredskapsansvar
651 må styrkes, slik at befolkningen kan føle trygghet for liv og helse ved akutte tilstander.

652 **Løsninger:**

- Forbedre fastlegeordningen og opprette 200 nye LIS1-stillinger slik at flere får mulighet til å bli fastleger og legespesialister.
- Styrke rus- og psykiatritjenestene i kommunene gjennom en opptrappingsplan med øremerkede midler i opptrappingsperioden.
- Bygge ut helsestasjon- og skolehelsetjenesten og rekruttere flere kommunepsykologer og skolepsykologer.
- Smittevernberedskapen i kommunene må styrkes.
- Styrke legevaktstjenesten og stoppe sentralisering av tilbudet.
- Styrke omsorgslønnsordningen.
- Tannlegebehandling skal inn i egenandelsordningen i folketrygden.
- Fjerne egenandeler ved helsetjenester for barn gjennom å øke aldersgrensen for egenandel til 19 år.

665 **Psykisk helse**

666 En god psykisk helse er viktig hele livet, og vil bidra til å øke livskvaliteten vår.

667 Ungdomstiden er en periode hvor den psykiske helsen er utsatt for ekstra
668 påkjenninger. Én av fem ungdommer har i dag psykiske problemer, og halvparten av
669 Norges befolkning kommer i løpet av livet til å slite med psykiske lidelser.

670 Psykiske lidelser er utbredt og skader ikke kun de som blir syke, men også deres
671 pårørende og oss som samfunn. Senterungdommen mener derfor at arbeidet med å
672 forebygge, samt identifisere og hjelpe barn med psykiske vansker og lidelser, bør starte
673 allerede fra barnehagealder. Vi vil gjøre det enklere å fortelle at man har det vanskelig,
674 og hjelpe før tilstanden blir for alvorlig. Vi ønsker å forebygge, fremfor alternativet; å
675 reparere.

676 **Løsninger:**

- Alle i alderen 12-19 år skal ha en årlig samtale med helsesykepleier, skolepsykolog eller noen med tilsvarende kompetanse, etter modell fra tannhelsetjenesten.
- Redusere ventetiden for behandling av psykisk helse, og gi alle en dato og tid for hjelp innen en uke etter de har fått henvisning.
- Bygge flere støttegrupper og brukerstyrt tjenester lokalt.
- Kommunale, forebyggende lavterskelttilbud innen psykisk helse skal styrkes og utvides.
- Det skal i større grad legges til rette for medikamentfrie behandlinger, slik som hverdagsmestring og hverdagsrehabilitering.
- Behandling i offentlig psykisk helsevern skal være uten egenandel for unge opp til 25 år.

688 **Eldreomsorg**

689 Senterungdommen ønsker en eldreomsorg med mer aktivitet og innhold og vil sikre et
690 omsorgstilbud som innebærer meningsfulle dager og tilbud om daglig aktivitet.

691 Eldreomsorgen skal første og fremst være et kommunalt ansvar, men oppgavene må
692 løses i samarbeid med pårørende, frivillige, ideelle aktører og spesialisthelsetjenesten.
693 Kvaliteten og kapasiteten i eldreomsorgen må økes, og samhandling mellom sykehus
694 og kommunehelsetjenesten må bli bedre.

695 **Løsninger:**

- Legge til rette for at eldre som ønsker det kan bo hjemme lenger.
- Bygge ut flere sykehjemsplasser, omsorgsboliger og andre tilbud rettet mot eldre.

- 698 • Legge til rette for økt og stabil bemanning i hjemmesykepleien og på institusjoner,
699 slik at brukerne sjeldnere opplever byte av pleiepersonale.
700 • Sikre et dagaktivitetstilbud for alle med behov og stimulere til et mangfold i
701 tilbuddet.
702 • Øke tilskudd til møteplasser mellom unge og eldre.

703 **Ruspolitikk**

704 Rusavhengigkeit er eit samfunnsproblem som råkar enkelpersonar, pårørande og
705 lokalsamfunn hardt. Senterungdomen meiner at det overordna målet med norsk
706 ruspolitikk er at færrest mogleg utviklar rusmiddelavhengighet. Dette inneber at vi må
707 ha to tankar i hovudet samstundes. Vi må sørge for at rusavhengige får den hjelpa dei
708 treng, og at vi har førebyggjande tiltak som hindrar avhengigheit.

709 Vi må ha ein narkotikapolitikk som skil mellom tungt avhengige, og personar utan
710 avhengighetsproblem. Det er brei politisk semje om at rusavhengige skal behandlast
711 som sjuke, og ikkje kriminelle. Det er riktig og viktig at rusavhengige vert følgt opp av
712 helsetenesta, og at politiet sine ressursar vert retta meir mot seljarar enn brukarar.
713 Senterungdomen ønskjer auka fokus på mindre bruk av alkohol og bevisstgjering av
714 konsekvensane ved utstrakt bruk av alkohol. Det må bli strengare nasjonale regler for
715 reaksjonar ved alvorlege brot på alkohollova, og vi vil auke oppslutninga om alkoholfrie
716 soner.

717 **Løsninger:**

- Rusavhengige skal følgjast opp i helsevesenet.
- Erverv og sal av narkotiske stoff skal framleis vere ulovleg.
- Ha eit førebyggingsløft om rus gjennom mellom anna informasjonskampanjar og
721 undervisningsopplegg.
- Styrke overføringane til kommunane for å sikre tilstrekkeleg oppfølging av dei som
723 vert tekne med narkotika.
- Vri politiets ressurser til å ta seljarar og distributørar, ikkje brukarar.
- Behalde aldersgrensene for kjøp av alkohol og styrke handhevinga av dei.

726 **Etiske dilemmaer i helsesektoren**

727 For Senterungdommen må de muligheter som ligger gjennom bioteknologi og
728 genteknologi ses ut ifra hva som er etisk og verdimesseg riktig. Lovverket må ivareta de
729 positive mulighetene som ligger innenfor feltet, samtidig som det settes klare grenser
730 for hva som er etisk, medisinsk og ressursmessig akzeptabelt. Alle mennesker har rett
731 til liv, uavhengig av utviklingsmuligheter og de evnene de har, og i saker om
732 bioteknologi som omhandler barn, skal barnets beste og mors helse komme først.

733 **Løsninger:**

- **Alternativ A** (Andrine, Johanne, Synne og Fredrik):
  - Åpne for forskning på og behandling med genterapi, dersom var-prinsippet
736 legges til grunn.
- **Alternativ B** (Erlend, Marit, Sigrid, Emma):
  - Ha en restriktiv politikk når det gjelder bruk av stamceller og genteknologi, men
739 åpne for unntak når det gjelder diagnostikk og behandling for alvorlige, arvelige og
740 livstruende sykdommer.
  - Forby privat gentesting av barn.
  - Surrogati skal ikke være lov i Norge.

- 743   • **Alternativ A** (Sigrid, Marit, Erlend, Emma):
744   • Dagens abortlovgivning med selvbestemt abort til og med uke 12 ligger fast.
745   • **Alternativ B** (Fredrik, Andrine, Johanne, Synne):
746   • Retten til selvbestemt abort utvides til og med uke 18.
747   • **Alternativ A** (Fredrik, Andrine, Synne, Emma, Erlend):
748   • Gjenåpne for selvbestemt fosterreduksjon.
749   • **Alternativ B** (Johanne, Sigrid, Marit):
750   • Beholde bruk av nemd ved fosterreduksjon.
751   • Fastleger skal ikke gis mulighet til å reservere seg mot å henvise til abort, sette inn
752   spiral eller skrive ut hormonell prevensjon.
753   • Aktiv dødshjelp skal ikke tillates.

UTDANNING

759 **Barnehage**

760 I barnehagen skal barn få lov til å leke og være nysgjerrige. Det skal være en trygg arena
761 hvor våre yngste skal få utvikle seg og vokse. Det er viktig med nok engasjerte ansatte
762 som ser alle barn og deres behov, samt at offentlige tilskudd og foreldrebetalinger
763 kommer barna til gode.

764 **Løsninger:**

- Bemanningstettheten skal gjelde hele åpningstiden i barnehager.
- Beholde maksprisordningen og søskenmoderasjon i barnehager.
- Utvide ordningen med gratis kjernetid til å gjelde for to-, tre-, fire- og femåringer fra familier med lav inntekt og i områder med integreringsutfordringer. Utvidelsen skal gi rett til gratis barnehageplass 30 timer i uka, mot 20 timer i dag.
- Styrke barnehagepersonells kompetanse på barns selvbilde, uttrykking og forståelse av følelser, samt kognitive funksjoner.
- Ha alderstilpasset seksualundervisning.

773 **Grunnskole**

774 Årene som tilbringes på skolen skal være en arena for utvikling og personlig vekst.
775 Senterungdommens visjon er en skole der alle elever får utviklet sitt potensial, og at
776 utdanningssystemet skal ta høyde for at vi alle har ulike styrker og svakheter. Din
777 sosioøkonomiske bakgrunn, hvor du kommer fra eller hvem du er skal ikke bestemme
778 hvilke muligheter du har.

779 Skolens funksjon skal være å gi elevene verktøy til å klare seg i samfunnet. Det handler
780 både om hvordan man skal leve i felleskap med andre, men også om hvordan man skal
781 ha det bra med seg selv. Senterungdommen ønsker en skole med godt læringsmiljø,
782 der samtlige elever føler seg akseptert og trygge. Lærere og skoleledere spiller også en
783 avgjørende rolle i grunnskolen, og Senterungdommen mener det er viktig å vise tillit til
784 profesjonsutøvere som utøver god undervisning og møter elevene der de er.

785 **Løsninger:**

- Psykisk helse og sosial mestring blir en større del av undervisningen i grunnskolen.
- Alle kommuner må ha en handlingsplan for hvordan mobbing håndteres, og hvordan de jobber mot mobbing.
- Styrke den spesialpedagogiske kompetansen i skolen for å sikre alle elever forsvarlig opplæring.
- Sikre en forbedret og helhetlig seksualundervisning. Aksept for legning og respekt for medmennesker skal vektlegges i undervisningen.
- Faget «utdanningsvalg» blir obligatorisk på ungdomstrinnet, og inkluderer arbeidsuke, jobbskygging og utdanningsmessere.
- Øke andelen praktisk arbeid i ungdomsskolen i form av flere valgfag og mer praktisk arbeid i teoretiske fag. Alle ungdomskoler skal tilby arbeidslivsfag.

- 798 • Styrke rådgivningstjenesten med kompetansekrav for rådgiverne, samt sørge for
799 et gjennomgående rådgivningsløp fra ungdoms- til videregående skole med årlige
800 obligatoriske samtaler med oppstart fra 8. klasse
801 • Plassere elever med samme skriftspråk i samme klasse, i tråd med Odda-modellen.
802 • Undervisningen i sidemål skal styrkes og starte tidligere på barneskolen, og bør
803 brukes i andre fag enn norsk på ungdomsskolen.
804 • Ordningen med to separate karakterer i norsk hovedmål og sidemål skal
805 videreføres.
806 • Karakterer skal fremdeles brukes som vurderingsform fra og med 8. klasse.
807 • Avvikle nasjonale prøver og norsk deltagelse i Pisa-undersøkelsen.
808 • Redusere antallet timer teori i førsteklasse og øke antallet timer med lekbasert
809 læring.
810 • Sørge for at alle skoler i Norge følger læreplan for svømmeundervisning.
811 • Innføre rett til en times fysisk aktivitet hver dag i grunnskolen.

812 **Videregående opplæring**

813 Senterungdommen vil arbeide for en videregående skole flest mulig klarer å fullføre,
814 der alle elever gis best mulig forutsetninger for videre studier eller arbeidsliv. Alle
815 elever skal ha tilgang til et godt utdanningstilbud, oppleve mestring og trives på skolen.
816 Det må bli rimeligere og gunstigere å være elev på videregående skole. Det trengs et
817 inntakssystem der elever skal kunne gå på den skolen med ønsket utdanningsprogram
818 nærest dem, slik at færrest mulig elever skal måtte flytte på hybel uten eget ønske
819 om det. Senterungdommen ønsker også en mer inkluderende fraværsgrunnlag, bredere
820 fagvalg og styrking av yrkesfaglige utdanningsprogram. Den videregående skolen skal
821 formes etter elevenes behov, for det er de som vet best hvordan skolehverdagen bør
822 være.

823 **Løsninger:**

- 824 • **Alternativ A** (Marit, Sigrid, Andrine, Johanne, Synne, Emma):
825 • Skrote dagens ordning med fraværsgrunnlag for å sikre fleksibilitet og tillit i skolen.
- 826 • **Alternativ B** (Fredrik og Erlend):
827 • Fraværsgrunnlaget heves til 15 % i fag med over tre uketimer, og 20 % i fag med opptil
828 tre uketimer. Det skal være større tillit til elever og foresatte, blant annet ved bruk
829 av egenmelding.
830 • Alle kvalifiserte yrkesfagelever er sikret læringsplass, og med dette har krav om
831 minst 3 læringsplasser per 1000 innbygger i kommunen. Læringer og elever har
832 ungdomsrett til både fagbrev og påbygg, uansett hvilken rekkefølge det tas.
833 • Det skal være opp til det enkelte fylke å bestemme hvilket inntakssystem de ønsker.
834 • Åpne for at elever i videregående opplæring skal ha mulighet til å oppnå
835 studiekompetanse på to, tre eller fire år, ved å tidligere kunne velge programfag og
836 øke timetallet i uka.
837 • Det skal legges til rette for alternative utdanningsløp på yrkesfaglige utdannings-
838 sprogram, blant annet gjennom økt bruk av vekslingsmodellen.
839 • Gjøre skolelivet mer fleksibelt gjennom å tilby flere utdanningsprogram som kom-
840 binerer studiespesialiserende og yrkesfag
841 • Elever skal ha rett på lærermedier på sitt hovedmål, uavhengig av hvor stort faget
842 er og om skolen er offentlig eller privat. Retten skal utvides til å gjelde digitale
843 hjelpeverktøy og kontorstøtteprogram.
844 • Syns- og hørselshemmde elever skal ha tilgang til undervisningsmateriell i de for-
845 matene den enkelte trenger, og det må være tilgjengelig samtidig som andre elever
846 får tilgang til sitt undervisningsmateriell.

- 850 • Utstyrsstipendet til ulike videregående linjer skal samsvare med reelle kostnader
851 for eleven.

852 **Høyere utdanning, fagskoler og folkehøgskoler**

853 Senterungdommen mener at alle skal ha rettferdig tilgang til god høyere utdanning,
854 uavhengig av alder, kjønn, funksjonsevne, sosial, geografisk eller økonomisk bakgrunn.
855 Alle skal ha lik rett til å velge egen utdanning og utdanningssted, og det å studere i
856 utlandet skal være en reell mulighet for alle.

857
858 Senterungdommen ønsker universitet, høyskole og fagskole med et godt tilbud nært
859 folk i hele landet. Folkehøgskolene har et viktig utdanningstilbud som bør ivaretas og
860 utvikles, og yrkesrettet fagskoleopplæring må få en viktigere rolle i
861 utdanningssystemet. Fagskolene må beholde sin egenart som relevant og
862 praksisnær utdanning, og vi må styrke et desentralisert høyskoletilbud og
863 fjernundervisning.

864 **Løsninger:**

- Reversere konverteringsordningen. Alle studenter som fullfører studieåret skal få fullt stipend det året.
- Det skal ikke benyttes skolepenger i høyere offentlig utdanning i Norge, heller ikke for utenlandsstudenter.
- Det bør bygges minst 3000 studentboliger i Norge årlig, til målet om dekningsgrad på 20 % er nådd.
- Øke studiestøtten til 1,5G i året, med 11 måneders studiestøtte.
- Øke den økonomiske støtten til studenter som får barn i studietiden.
- Opprettholde og styrke norsk fagspråk, både nynorsk og bokmål, gjennom støtteordninger og andre tiltak.
- Fjerne krav om karakter 4 i matte for lærerstudenter.
- Ha en nasjonal opptrappingsplan for fagskolene.
- At det skal bli enklere å få godkjent kompetanse fra utenlandske universiteter i Norge.
- Styrke folkehøgskolene, og bidra til å beholde folkehøgskolenes sær preg og egenart.
- At studenter skal få dekket reisekostnader i forbindelse med obligatorisk praksis.
- Opprettholde en struktur innenfor høyere utdanning hvor man både satser på større og mindre studiesteder.
- At nedleggelse av eksisterende studiesteder kun kan gjennomføres politisk, og ikke igjennom styrevedtak.
- Utdanningene skal ha en finansiering som gjenspeiler de reelle investeringene og kostnadene som er nødvendig for å tilby de en god utdanning.

BARN, FAMILIE OG LIKESTILLING

888 Familie

889 Familien er det grunnleggende sosiale fellesskapet i våre liv, og skal skape en trygg
890 ramme som det offentlige ikke kan erstatte. Senterungdommen ønsker en familiepolitikk
891 basert på valgfrihet, uansett hvilken form den enkelte familie måtte ha. Det finnes ingen
892 fasit på hvordan en familie skal se ut, det viktigste er omsorgsevnen.
893 Senterungdommen ønsker å gi barn rett til en trygg og god oppvekst, noe som er
894 forsørger sitt ansvar. I tilfeller der forsørger ikke kan ha dette ansvaret skal samfunnet
895 sikre barna god, stabil og forutsigbar omsorg

896 Løsninger:

- 897 • **Alternativ A** (Synne, Johanne, Andrine, Fredrik, Erlend, Marit):
898 • Avvikle kontantstøtten.
- 899 • **Alternativ B** (Sigrid og Emma):
900 • Videreføre kontantstøtten.
- 901 • Sikre begge foreldre selvstendige permisjonsrettigheter.
- 902 • Bedre økonomien til krisesentrene.
- 903 • Sikre oppfølging og støtte til familiemedlemmer som er berørt av et annet
904 familiemedlems sykdom eller ulykke.
- 905 • Utvide antall dager per år med omsorgspenger for foreldre med sykt barn.
- 906 • Sørge for at selvstendig næringsdrivende og studenter får like gode muligheter i
907 forbindelse med svangerskap og fødsel som lønnsmottakere.
- 908 • Beholde barnetrygd som en universell ordning.

909 Likestilling og mangfold

910 Hvert menneske er født fritt og ukrenkelig. Alle er like mye verdt, og ingen skal oppleve
911 diskriminering på bakgrunn av den de er. Vi har alle et medfødt ansvar og en plikt til å
912 møte andre med respekt og omtanke, slik vi selv ønsker å bli møtt. For at alle skal ha
913 frihet til å leve og utfolde sine liv, må man først og fremst ha like muligheter, uansett
914 bakgrunn. Likestilling omhandler ikke bare kjønn, men også etnisitet, religion, livssyn,
915 funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og
916 livssituasjon.

917 Senterungdommen krever et rettferdig samfunn hvor alle har tilgang på de samme
918 godene. Et samfunn hvor alle kan være seg selv og ha like muligheter, er et godt
919 samfunn. Likestilling betyr at alle mennesker skal ha lik rett til deltagelse, utvikling,
920 utdanning og arbeid. Alle skal være sikret en plass i samfunnet og folkestyret vårt, og
921 særlig viktig er det at minoriteter blir hørt.

922 Løsninger:

- 923 • Likestille foreldre juridisk ved samlivsbrudd, og sikre likebehandling av mor og far
924 ved barnefordelingssaker.
- 925 • Innføre et tredje juridisk kjønn.
- 926 • Øke antallet sykehus som kan utrede og behandle transpersoner som ønsker å skifte
927 kjønn.

- 928 • Sikre at offentlige tjenester styrker sin kompetanse om personer som bryter med
929 normer for kjønn og seksualitet.
- 930 • Endre retningslinjene for blodgivning slik at kriteriene baserer seg på risikoatferd
931 og ikke legning.
- 932 • Inkorporere FNs konvensjon for rettighetene til personer med
933 funksjonsnedsettelser (CRPD) i norsk lov.
- 934 • Det norske samfunnet må være universelt utformet innen 2035.
- 935 • Styrke BPA som likestillingsverktøy, pålegge driftskonto, og sikre tilstrekkelig
936 finansiering av ordningen.
- 937 • Stoppe offentlig finansiering av nettsteder som har rasistisk innhold.
- 938 • Styrke hatkrimgruppa i politiet Oslo slik at de kan bidra med kompetanseøkning i
939 øvrige politidistrikt.

940 **Barnevern**

941 Barnevernet er ein viktig institusjon i samfunnet vårt som møter familiar og barn i
942 sårbare situasjonar som har behov for trygg og god hjelp. Eitt av tjue barn mottekk hjelp
943 frå barnevernet, og soleis kan ein seie at barnevernet er med på å forme neste
944 generasjon i morgondagens Noreg. Målet bør vere å gjere livet betre for borna og
945 familiene ved relasjonsbyggande arbeid, økonomisk støtte og oppfølging.

946 Tilliten til barnevernet må styrkast, og det er viktig at både barn og foreldre kjenner
947 seg trygge i møte med barnevern. I mange barnevernssaker er fleire etatar kopla inn,
948 og barnevernet skal då fungere som ein koordinerande etat, slik at ein sikrar god hjelp
949 til borna og familiene. Det er avgjerande at barnevernet kan jobbe opplysende og
950 førebyggande, slik at ein kan arbeide med samspel i familien og relasjonar før det går
951 so langt at eventuell omsorgsovertaking blir aktuelt.

952 **Løsninger:**

- Gjennomføre ein helheitleg, uavhengig og fagleg gjennomgang av barnevernet.
- Innføre trygge tilbakemeldingssystemer for barn i barnevern og skule.
- Alle tidlegare barnevernsbarn må få lovfesta rett til ettervern til og med fylte 25 år.
- At Noreg slutter seg til tilleggsprotokollen til FNs barnekonvensjon som omhandler barns moglegheit til å klage saker inn til FNs Barnekomité.
- Gi tilbud om helsefagleg samtale for barn og unge ved omsorgsovertaking for tidleg oppfølging av psykisk helse.
- Styrke barnevernets fleirkulturelle kompetanse.
- Avslutte bruken av konkurranseutsetting og anbud i barnevernssektoren. Det offentlege må sjølv utføre saksbehandling og utgreiingsoppgaver for barn i barnevernet.
- Alle barn i barnevernet skal ha tilbod om to kontaktpersoner.
- Meir ressurser til barnevernet for å auke bemanninga.

JUSTIS OG BEREDSKAP

966 Beredskap

967 Eit trygt samfunn føreset god beredskap. Uansett kva krise som oppstår, skal vi vere
968 trygge på at landet vårt er førebudd. Nasjonal tryggleik er inga importvare, og det
969 er difor viktig at vi bygger opp nasjonal produksjon og lagring av naudsynte varer. Om
970 det vert mangel på mat eller andre viktige varer internasjonalt, vil ikkje løysinga vere å
971 bruke oljerikdomen vår til å snike i køen. Staten må ta det overordna ansvaret for å
972 trygge norsk beredskap for framtida, slik at Noreg bidreg til det globale fellesskap.

973 Løysingar:

- Auke sjølvforsyningsgraden med eit mål om å verte minst 50 % sjølvforsynt, korrigert for fôrimport.
- Legge til rette for at kommunane kan styrke infrastrukturen for å handtere lokale konsekvensar av klimaendringane.
- Innføre nasjonal produksjon og beredskapslagring av viktige legemiddel og smittevernsutstyr.
- Gjeninnføre beredskapslager av korn.
- Naudnettet skal vere tilgjengeleg og økonomisk overkomeleg for alle relevante aktørar.
- Auke støtta til frivillige organisasjonar i redningstenesta.
- Distriktskommunar med særleg store avstandar skal få støtte til å oppretta kommunale akutteam.
- Sette ned ein totalberedskapskommisjon som skal gjennomgå den nasjonale og lokale beredskapen, med tydeleg framtidssretta fokus.

988 Naudetatar

989 Uansett kvar du bur, skal du kunne vere trygg på at hjelpa du treng når fram i tide. Når
990 kriser skal hindrast, brannar sløkkast og liv reddast er tid og lokalkunnskap avgjerande
991 faktorar. Difor er det ei hovudprioritering for Senterungdomen at våre livsviktige
992 blålysetatar skal ha ei desentralisert organisering. Politi, ambulanse og brannvesen skal
993 vere nær folk i heile landet. I tillegg vil vi redusere omfanget av rapporteringskrav og
994 skjemavelde hjå naudetatane, slik at dei kan prioritere tid og krefter på å levere gode
995 tenester.

996 Løysingar:

- Mindre detaljstyring og rapporteringskrav for alle naudetatane.
- Brannvesenet skal vere eit kommunalt ansvar og den vellukka desentraliserte organiseringa av brannvesenet må oppretthaldast.
- Brannleiarar må få den opplæringa dei treng for å handtere det ansvaret dei er pålagd dersom dei når først fram i situasjonar med livstrugande vald.
- Formalisere sløkningssamarbeidet mellom lokale brannvesen og bønder i aktuelle områder.
- Innføre eit gebyr-system der det ansvarlege departementet for statlege naudetatar må betale vertskommunane dersom brannvesenet må gjere den jobben ambulanse eller politi skulle ha utført.

- 1007 • Sikre eit reelt næropoliti ved å styrke lensmannskontor og politistasjonar til å drive førebyggjande arbeid i heile landet.
- 1008 • Krav til responstid skal verte oppfylt i alle politidistrikta.
- 1009 • Leggje ned Politidirektoratet og overføre oppgåvane til politidistrikta.
- 1010 • Politiet bør berre væpnast i naudsynte unntakstilstandar.
- 1011 • Nå bemanningsmålet om 2 tenestemenn per 1000 innbyggjar
- 1012 • Styrke ambulansetenesta og hindre sentralisering av tilbodet.
- 1013 • Lovfeste krav til responstid for ambulansane i heile landet.
- 1014 • Ved fyrste moglegheit skal det offentlege ta tilbake drifta av luftambulansetenesta i heile Noreg.
- 1015
- 1016

1017 **Justis**

1018 Senterungdomen ønskjer ein justispolitikk som sikrar tryggleiken og rettsikkherheita. Meir nærleik, tillit og førebygging er dei viktigaste målsetjingane våre på justisfeltet.

1019 Straffereaksjonar er eit mektig middel, som må organiserast klokt. Straff skal ha ein avskrekkande effekt, men samstundes minimerer faren for kriminelle tilbakefall.

1020 Domstolane er eit sentralt ledd i den norske strafferettskjeden, og vi vil arbeide for at domstolane har ei desentralisert organisering og forsvarlege økonomiske rammer.

1021

1022

1023

1024 **Løysingar - Kriminalomsorga og straff:**

- Auke fengselskapasitetten i heile landet, både ved å byggje ut eksisterande fengsel og ved å byggje nye fengsel.
- Unge lovbytarar skal berre unntaksvis plasserast i fengsel med høgt tryggingsnivå, men som hovudregel plasserast i andre institusjonar.
- Styrke skule- og utdanningstilbodet under soning.
- Det må arbeidast for å betre rettstryggleiken for offer av seksuelle overgrep. Foreldingsfristen for seksuelle overgrep må fjernast.
- Auke ressursane til kriminalomsorga slik at straffegjennomføringa er i tråd med menneskerettslege minimumsstandardar om isolasjon, at innsette får forsvarleg helsetilbod, og vi i større grad kan tilby rehabiliterande aktivitetar og innhald.

1035 **Løysingar: Rettssystemet**

- Oppretthalde dagens desentraliserte domstolstruktur.
- Stortinget skal avgjere kor mange tingrettar og jordskifterettar det skal vere i Noreg.
- Sikre alle domstolar tilstrekkelege rammer for å ta unna sakstilgang.
- Inntektsgrensa for fri rettshjelp må følgje utviklinga i konsumprisindeksen.
- Leggje til rette for større mangfold i geografisk, kulturell og sosial bakgrunn ved utnemning av nye høgsterettsdomarar
- Sei nei til loverk som fører med seg overvakning av borgarane og krenkjer personvernet.

KULTUR

1044 Noreg er eit land med rikt og mangfaldig kulturliv. Kulturpolitikken må femne om alt
1045 frå frivillige ungdomsorganisasjonar, korps og idrettslag til profesjonelle musikkarar,
1046 idrettsutøvarar, medieverksemder og kulturinstitusjonar. Senterungdomen set seg som
1047 mål at Noreg både skal ha utøvarar i verdsklasse og eit breitt og mangfaldig kulturtildot i
1048 heile landet.

1049 **Kulturpolitikk**

1050 Senterungdomen vil at kunst og kultur skal vera tilgjengeleg i heile Noreg. Kunst og eit
1051 fritt kulturliv er avgjerande del av eit land med levande ytringsfridom. Det er viktig at me
1052 sikrar både den immaterielle og den materielle kulturarven, i alt frå bygningar til
1053 matlagningstradisjonar. Kulturarven skal vera tilgjengeleg og statlege institusjonar skal
1054 utnytta moglegheitene for å digitalisera samlingane sine. Kulturnæringerane bidreg ikkje
1055 berre til eit rikt kulturliv, men òg eit variert arbeidsliv i heile landet. Eventuelle nye
1056 nasjonale kulturinstitusjonar skal etablerast utanfor det sentrale austlandsområdet.
1057 Dessutan skal den norske staten vera med å styrkja kulturane til dei nasjonale
1058 minoritetane, samane som urfolk og andre minoritetar.

1059 **Løysingar:**

- Eit lokalt kulturløft, i tråd med tilrådingane til Engerutvalet, der me styrkjer folkebiblioteka, kulturskulane, distriktsmusikarordninga og anna lokalt kulturarbeid.
- Få fleire kulturuttrykk inn på UNESCO sine verdsarvlister over immateriell og materiell kulturarv.
- Styrkja Nasjonalbiblioteket si satsing på digitalisera kulturarven, og løyva midlar til å digitalisera til dømes dei regionale folkemusikkarkiva.
- Styrkja kunstnarøkonomien, mellom anna ved å sikra gode løns- og arbeidsvilkår i ordningar som i Den kulturelle skulesekken og halda opp ordninga med kunstnarstipend.
- Få betre representasjon av minoritetar og distrikts-Noreg i organ som fordeler kulturmidlar, som til dømes Norsk kulturråd.
- Stønadsordningane for næringslivet må ta omsyn til dei spesielle vilkåra for gründerar og andre aktørar innan kulturnæringerane.
- Sikra norsk litteratur og den norske litteraturpolitikken i ei boklov.
- Stø opp om norsk spelindustri, til dømes næringsklyngja som veks fram kring Hamar.

1075 **Språk- og minoritetspolitikk**

1076 Senterungdomen skal ta det norske språkmangfaldet inn i ei digital framtid, og
1077 halda oppe norsk som samfunnsberande språk i møte med engelsk. Dei to likestilte
1078 skriftsspråka nynorsk og bokmål, dei norske dialektane, dei samiske språka, norsk
1079 tekinspråk, kvensk, romani og romanes er ein rik arv frå fortida, som me har eit særleg
1080 ansvar for å ta vare på.

1081 **Løysingar:**

- Grunnlovsfesta likestillinga mellom nynorsk og bokmål, og sikra dei språklege rettane til alle borgarar i ei ny språklov med utvida verkeområde og sanksjonar

- 1084 • Stimulera til at fleire kommunar vert del av forvaltningsområdet for samisk språk,
1085 og arbeida for å oppretta eit forvaltningsområde for kvensk språk og kultur.
1086 • Styrkja Språkrådet og Nasjonalbiblioteket sitt arbeid med språkteknologi og
1087 språkdata.
1088 • Styrkja innkjøpsordningane ved å løyva meir midlar til sakprosa, innkjøp til sku-
1089 lebiblioteka og stø omsetjing av populære barne- og ungdomsbøker til nynorsk,
1090 samisk og kvensk.
1091 • Arbeide for å utdanna fleire helse- og sosialarbeidarar med kompetanse på mi-
1092 noritetsspråk og -kultur.
1093 • Språkrådet skal vera klageorgan for språklege retter i skulen.
1094 • Sørge for tolketenestar for mellom andre teiknspråkbrukarar er
1095 tilgjengelege, ogso utanfor kontortida og på offentlege fridagar.
1096 • Stø opp om det samiske sivilsamfunnet, dei nasjonale minoritetanes organisa-
1097 jonar og kulturminnesarbeidet for minoritetane i Noreg.

1098 **Mediepolitikk**

1099 Folkestyret er avhengig av ei fri og uavhengig presse. Senterungdomen vil halda oppe
1100 pressestøtta og finna nye verkemiddel for å styrkja norske media i møte med
1101 digitaliseringa og konkuransen frå multinasjonale mediekonsern som Google og
1102 Facebook.

1103 **Løysingar:**

- 1104 • Multinasjonale mediekonsern som tener pengar i Noreg, skal betala skatt i Noreg.
- 1105 • Sikra mediemangfaldet, ytringsfridomen og norsk språk ved å halda oppe
1106 pressestøtta, ha momsfritak på alle plattformer og justera NRK si støtte i takt med
1107 kostnads- og lønsnivå.
- 1108 • Sikra brukarane av norsk teiknspråk, nynorsk, dei samiske språka og dei
1109 nasjonale minoritetsspråka eit godt medie- og kulturtilbod på sine språk.
- 1110 • Halda oppe NRKs distriktskontor og sikra eit godt lokalt tilbod i alle
1111 stortingsvaldistrikt.

1112 **Frivillighet**

1113 Frivillige organisasjoner er bærebjelker i lokalsamfunnet, og gir opplevelser og sosiale
1114 aktiviteter på tvers av sosiale skillelinjer, løser store samfunnsoppgaver, og skaper
1115 viktige fellesskapsarenaer. De frivillige organisasjonene fungerer som viktige
1116 demokratiske opplæringsarenaer som muliggjør et levende folkestyre.

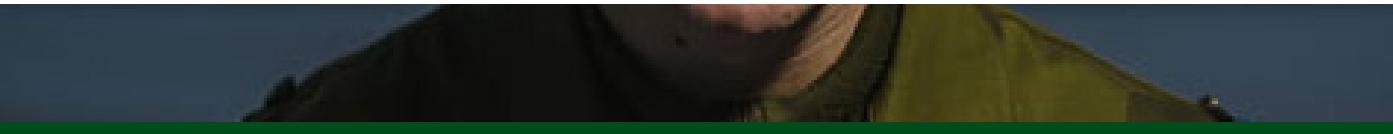
1117 **Løsninger:**

- 1118 • Innføre full og regelstyrt momskompensasjon for frivillige organisasjoner
1119 innen 2024, inkludert frivilligeide bygg og anlegg.
- 1120 • Øke grunnstøtten til barne- og ungdomsorganisasjonene over statsbudsjettet.
- 1121 • Det offentlige må sørge for at frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner
1122 kan låne egnede offentlige lokaler på en ubyråkratisk og enkel måte.
- 1123 • Gjeninnføre den tidligere finansieringsordningen for frivilligsentralene.
- 1124 • Sikre enerettsmodellen og frivilligheten, idretten og kulturlivet som
1125 mottakere av overskuddet til Norsk Tipping.
- 1126 • Sette krav til at voksne som jobber med barn og unge i fritiden viser
1127 politiattest uten merknad.

1128 **Idretten**
1129 Senterungdomen står ein idrettspolitikk som stimulerer flest mogleg til å vera mest
1130 mogleg fysisk aktive, og som samstundes tek vare på dei som har talent til å kunne
1131 satsa på idretten. Toppidrett og breiddideidrett er gjensidig avhengige av kvarandre. Me
1132 vil sikra gode rammevilkår for idretten over heile landet.

1133 **Løysingar:**

- 1134 • Noreg skal jobba målretta for å utvikla nye krav til nasjonane som skal
1135 arrangerha store idrettsarrangement knytta til menneskerettigheitar, demokrati og
1136 korruption.
- 1137 • **Alternativ A** (Erlend, Marit, Andrine, Johanne):
1138 • Noreg skal arrangerha vinter-OL i 2034 med gjenbruk av arenaer og lågt kli-
1139 maavtrykk.
- 1140 • **Alternativ B** (Fredrik, Sigrid, Synne, Emma):
1141 • Stryk punktet
1142 • Styrkja antidoping og antikorupsjonsarbeidet i idretten.
1143 • Gjøre e-sport til programfag på videregående skole og opprette et e-sportmiljø i
1144 tilknytning til Olympiatoppen og Norges idrettshøyskole.

UTANRIKS OG FORSVAR

1145 **Forsvar**

1146 Målet med norsk forsvars politikk er å hevde norsk suverenitet og sikre nasjonale
1147 interesser. Dette føreset eit folkeforsvar som er til stades i heile landet, med eigne
1148 kapasiteter på land, i luft og til havs. Senterungdommen meiner det er viktig med eit
1149 sterkt NATO med fokus på si primær oppgåve som forsvarsallianse, og meiner Noreg
1150 framleis skal basere sin forsvars- og sikkerhetspolitikk på medlemskapet i NATO samt
1151 aktivt arbeid i FN.

1152 Noreg har ei viktig geopolitisk plassering og ein kyst som er rik på naturressursar. Me ser
1153 ei aukande interesse i nordområda, frå både allierte og andre stormaktar. Denne
1154 interessa gjer at Noreg må styrke si rolle som NATO i nord.

1155 **Løysingar:**

- Ei langsiktig finansiering av Forsvaret som sikrar eit sterkt forsvar og som oppfyller forpliktelsane våre til NATO.
- Styrke alle forsvarsgreiner, med særleg vekt på Hæren og Heimevernet
- Gjenopprette Sjøheimevernet.
- Vidareføre den allmenne verneplikta samt øke antall vernepliktige fra dagens 7000 til minst 10 000 i året.
- Trappe opp arbeidet med å minske rask utskifting av personell for å halde på kompetanse og styrke den operative evna.
- Eventuelle norske bidrag i utlandet skal avgjerast i Stortinget, og byggje på vedtak i NATO eller FN.
- Veteranoppfølginga etter avslutta teneste i internasjonale operasjonar må styrkast og forlengast, både for militært, politi og sivilt personell.
- Redusere stabs- og administrasjonskostnadane i Forsvaret til fordel for operativ verksemd.
- Styrke cyberforsvaret videre til en sterk og innovativ enhet og etablere et digitalt grenseforsvar.
- Vere etterhaldne med å inkludere fleire medlemsland i NATO, og nasjonar som bryt folkeretten skal ekskluderast.

1174 **EU/EØS**

1175 Norge har gjennom to folkeavstemninger sagt tydelig nei til medlemskap i EU.
1176 Senterungdommen vil fortsette kampen for å holde Norge utenfor EU, samtidig som
1177 vi ønsker å erstatte EØS-avtalen med en bred handels- og samarbeidsavtale. Med en
1178 handelsavtale uten overnasjonalitet vil handelen kunne fortsette stort sett som i dag, og
1179 gi oss tilbake sjølråderetten over norsk regelverk og arbeidsmarked. Senterungdommen
1180 mener Norge skal være en pådriver for europeisk samarbeid, men sier nei til
1181 overnasjonalitet og suverenitetsavståelse som gjennom EU og EØS.

1182 **Løsninger:**

- Erstatte eller fundamentalt reforhandle EØS-avtalen med sikte på en bred handels- og samarbeidsavtale uten overnasjonalitet.

- 1185 • All den tid vi er en del av EØS-avtalen, skal Norge benytte seg av
1186 reservasjonsretten aktivt for å sikre norske interesser og norsk selvråderett.
1187 • Norge skal fortsette å være en aktiv del av Europa, men ha en selvstendig stemme,
1188 råderett over egne ressurser og sikre det norske demokratiet.
1189 • Styrke det nordiske samarbeidet og invitere Storbritannia, Færøyene og Grønland
1190 inn i EFTA.
1191 • Delta i europeiske utdannings- og forskningssamarbeid som Erasmus+ og Horizon
1192 Europe, samt etablere gode samarbeidsavtaler på utdanning og forskning med
1193 Storbritannia.

1194 **Internasjonal solidaritet**

1195 Senterungdomen vil at Noreg skal vere ei tydeleg stemme for eit meir rettferdig
1196 verdssamfunn. Dette ansvaret ivaretak vi gjennom å vere ein forsvarar av
1197 menneskerettane, ein pådrivar for ein rettferdig verdshandel og ein stor
1198 bistandsytar. Vi har ei moralsk plikt til å stå opp mot statar som begår alvorlege
1199 menneskerettighetsbrot ovanfor eigne innbyggjarar. Det er viktig at vi arbeider for ein
1200 rettferdig verdshandel – folkestyre gjer den beste føresetnaden for gode samfunn, og
1201 handelssamarbeid skal ikkje innebere suverenitetsavståing. Noreg bør, som eit rikt
1202 land, gå føre i kampen for å løfte folk ut av fattigdom, og styrke arbeidet med
1203 naudhjelp og beskyttelse i krig og konflikt.

1204 **Løysingar:**

- 1205 • Noreg skal aldri akseptere brot på menneskerettane, og vere ei tydeleg stemme i
1206 FN som tek initiativ til sanksjonar der det er eit eigna verkemiddel.
- 1207 • Noreg skal løyve minst 1% av BNP til utviklingshjelp, og all hjelp skal skje i tråd med
1208 FNs berekraftsmål.
- 1209 • Noreg skal ikkje inngå handelsavtalar kor makt vert fjerna frå folkevalde politikarar
1210 eller kor eigrar i enkelte bedrifter sine interesser kjem før berekraft og rettferd.
- 1211 • Ha meir openheit rundt importerte varer, gjennom å offentleggjere
1212 leverandørlistene til kleskjedene og andre forbruksprodukt med verksemd i Noreg.
- 1213 • Noreg skal arbeide aktivt for gjennomsiktigkeit i finansnæringa og mot
1214 skatteparadis
- 1215 • Norske bistandsmidlar skal brukast til å satse på klimasmart landbruk og andre
1216 berekraftige løysingar i utviklingsland.
- 1217 • Noreg skal signere og ratifisere FN-traktaten som forbyr atomvåpen og jobbe for at
1218 fleire land gjer det same.
- 1219 • Auke nivået på stønaden til humanitær innsats i takt med eit stadig aukande behov
- 1220 • Auke den direkte støtta til gjeldslette hos utviklingsland.
- 1221 • Styrke Noreg leiande rolle globalt i arbeidet for å sikre tilgang til utdanning i
1222 humanitære kriser.
- 1223 • Sikre fortsatt auke merksemd og innsats for beskyttelse og førebygging av seksuell
1224 vald.

1225 **Nordområdene**

1226 Senterungdommen mener Norge har spesielt viktige interesser å ivareta i
1227 Nordområdene i tiden som kommer. I disse områdene er det en unik tilgang på rike
1228 naturressurser, som vil kunne utnyttes bedre med nye handelsveier. Den norske delen
1229 av Nordområdene har naturgitte fortrinn, og stort potensial innenfor fiskeri- og
1230 reiselivsnæringen, samt for utbygging av fornybar energi.

1231 Senterungdommen mener derfor at en nasjonal nordområdesatsing er særdeles viktig,
1232 der nærings- og utviklingspolitikk prioriteres for å styrke Nord-Norge som et
1233 tyngdepunkt i polområdet.

1234 **Løsninger:**

- 1235 • Legge til rette for gode kompetansemiljøer i nord, som kan konkurrere
1236 internasjonalt og tiltrekke seg nye virksomheter.
1237 • Støtte og sikre en bærekraftig utvikling av næringsvirksomheten i Nordområdene.
1238 • Styrke arbeidet med å hevde norsk suverenitet over fiskeri- og energiressursene
1239 som ligger i nordområdene.
1240 • Norge skal delta i arbeidet med jernbane til Kirkenes og Skibotn/Kilpisjärvi for å
1241 legge til rette for økt handel med Asia via den nordlige sjørute.
1242 • Kina skal ikke gis økt innflytelse i Arktis.
1243 • Prioritere klima og miljø i vårt samarbeid med Russland.
1244 • Skape alternative arbeidsplasser på Svalbard, og på sikt utfase kulldrift til energi og
1245 oppvarming.